

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' אחרי - קדושים

וַיֹּאמֶר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה דִּבֶּר אֶל אֶהָרֹן
אֲחִיךָ וְאֵל יִבְא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ
מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל
הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל
הַכַּפֹּרֶת: בְּזֹאת יִבְא אֶהָרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ
בְּפֶר בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה:

מאמר:

גודל מדריגת השגת גלוי השכינה
שכל כהן גדול משיג ביום הכיפורים,
כאז"ל לפי מדריגתו, אשר רק בזאת
יזכה ויכנס ויבא אל הקודש הקדשים

שמוא תאמר, אם כן איפה, מכל
שכן, שביום הכיפורים אין ליכנס, כי
אז על קדושת היום תגדל השראת
שכינה, ואיככה יוכל לבא שמה?

על כן אמר, בזאת יבא אהרן (אל)
הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל
(לעלה)

ולבא אל הענין נעתיק לשון ויקרא
רבה. וז"ל:

בשנה שמת בה שמעון הצדיק,
אמר להם בשנה זו הוא מת. אמרו
לו: מנין אתה יודע? אמר להם: בכל
שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים
ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי,
שנה זו, נכנס עמי, ולא יצא עמי. אמר
רבי אבהו, ומי יאמר שאדם היה?
והלא הקדוש ברוך הוא בכבודו
ובעצמו היה נכנס עמו ויוצא עמו.
אמר רבי אבהו, וכהן גדול לא אדם
היה? אלא, כההוא דאמר רבי פנחס:
שבשעה שהיה רוח הקודש שורה
עליו, היו פניו בוערות כלפידים, הדא
הוא דכתיב כי שפתי כהן וכו' כי

מלאך ה' צבאות הוא, ע"כ. הנה
יראה כי שמעון הצדיק, היה הקדוש
ברוך הוא בכבודו נכנס ויוצא, עמו.
ואין ספק כי לא גרע אהרן הכהן
משמעון הצדיק:

ובזה יאמר בזאת יבא אהרן וכו'.
לומר אל יקשה בעיניך:

איך ביום הכיפורים ששכינה שורה
בקדש יותר משאר ימים יוכל אהרן
לבא אל הקדש פנימה?

כי הלא דע איפה כי אינו דומה
איכותו ביום הכיפורים לשאר ימים.
כי הלא בזאת המראה, שאמרת, כי
בענן אראה, בה, יבא אהרן אל
הקדש, שהוא ביום הכיפורים,
שהשכינה נכנסת עמו, שהוא כענין
שמעון הצדיק שהיה ה' נכנס עמו,
אז מוכן הוא אהרן למקום ההוא, כי
הלא (אהרן) גם הוא (במראה השכינה)
בה נכנס.

ולזהו כי הכתוב גם על (כל) כהן
גדול ידבר, אמר בזאת. והוא כי
(אע"פ אשר רק) שמעון הצדיק היו
עיניו ראות, (ו)אך שאר כהנים
שבדורות לא זכו לכך, אך (אעפ"כ)
הנה מה שלא זכו, הוא, לראות (בלי
התלבשות) את הדמות, אך (אעפ"כ)
בדרך נסתר והתלבשות היה שורה
רוח הקדש בכל כהן (גדול) בהכנסו
(ועל כהנים הגדולים הללו שלא זכו כאהרן
הכהן ושמעון הצדיק יתפרש הפסוק כי
בענן כי באופן אחרת, והוא על זה
האופן): 'כי בענן התלבשות' היה
שכינה עמו. והוא ענין סוף דברי רבי
אבהו על כל כהן גדול (וכהן גדול לא
אדם היה? אלא וכו' שבשעה שהיה רוח
הקודש שורה עליו, היו פניו בוערות
כלפידים וכו' כי מלאך ה' צבאות הוא).
ובזה יצדק הכתוב בעצם באומרו
בזאת, כלומר במראה זו הנוכח
שהיא מראה 'בענן' שהיא מלובשת,
יבא (כל כהן גדול שנקרא פה ע"ש) אהרן,
אל הקדש, כי (כל אחד ואחד מכהנים
הגדולים) לא תבצר ממנו מדרגה

שהיא בקדש. ולכן לא תעצרו
קדושת המקום מלבא, כי כמוהו
כמבית לפרוכת (קדושת הכהן הגדול
הוא כמו קדושת קודש הקדשים). ומתי
יבא? בזאת, ביום שיבא בפר בן בקר
וכו', שהוא ביום הכיפורים. כמפורש
בפרשה.

וַיֹּאמֶר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה דִּבֶּר אֶל אֶהָרֹן
אֲחִיךָ וְאֵל יִבְא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ
מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל
הָאָרֶץ וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל
הַכַּפֹּרֶת: בְּזֹאת יִבְא אֶהָרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ
בְּפֶר בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה:
כְּתֹנֶת בִּד קָדֵשׁ יִלְבֹּשׁ וּמִכְנָסִי בִד יִחַי
עַל בָּשָׂרוֹ וּבִאֲבִנֵי בִד יִחַר וּבְמִצְנֶפֶת
בִּד יִצְנֶה בְּגָדֵי קָדֵשׁ הֵם וְרַחֲצֵן בְּמִים
אֶת בָּשָׂרוֹ וְלִבְשָׁם:

מאמר:

זכות וכפרת יום הכיפורים הוא על
ידי זכות אדם הראשון והשבעה
רועים

והנה רבותינו ז"ל למה שנראה
שהפר, ואיל הם דברים נותנין כח
לכהן גדול לבא אל הקדש, אמרו:

כי פר הוא זכות אברהם כמה דאת
אמר ואל הבקר רץ אברהם, ואיל
לעולה הוא זכר זכות אילו של יצחק
וכו'.

ועל פי הדרך הלז יתכן דרך אחרת
ברמז הפר והאיל ויתר הדברים
הסמוכים להם. והוא בהזכיר
מאמרם ז"ל מסכת עבודה זרה:

תנו רבנן, יום שנברא בו אדם
הראשון, כיון ששקעה חמה, אמר:
'אוי לי, שבשביל שסרחתי, עולם
חשוק בעדי, ויחזור העולם לתוהו
ובוהו, וזו היא מיתתה שנקנסה עלי מן
השמים', היה יושב ובוכה כל

הלילה, וחוה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, אמר: 'מנהג של עולם הוא'. עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו, שנאמר, ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים. ואמר רב יהודה אמר שמואל, שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היה לו במצחו, שנאמר, ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים. מקרין, תרתי משמע? אמר רב נחמן בר יצחק, מקרן כתיב. ע"כ:

ומבלי נשית לב אל כל פרטי המאמר כי אם לקצת פרטיו, הלא הוא:

(א) למה כשהאיר היום נתן אל לבו להקריב פר שיהיו קרניו קודמין לפרסותיו?

(ב) איך מתייחס אל הארת היום?

(ג) וגם מה יתן ומה יוסיף קדימת הקרנים לפרסות?

(ד) ועוד אומרו, ואמר רב יהודה וכו' קרן אחת היה לו במצחו. מה מעלה או מוריד היות לו קרן אחת או שתיים?

(ה) ושיהיה במצחו?

(ו) וגם, אם בא רב יהודה לחלוק עם הקודם? אם אין?

והנה לבא אל ענין, נזכירה מאמרנו על פסוק: ויהי ערב ויהי בקר:

(ז) לתת טעם למה עשה האלהים יקדים חשך לאור בסדר הזמנים, שהוצרך לשית חשך שלפני ההויה ללילה, למען יהיה הערב קודם אל הבקר, כמו דאמר ויקרא אלהים לאור יום וכו' ויהי ערב כו'?

שכתבנו שם שלחשך שקודם ההויה, קרא לילה, כדי שעל ידי כן נאמר ויהי ערב (ואח"כ) ויהי בקר. שאם לא כן היא הבקר תחלה ואחריו הערב. ואמרנו כי למה, שהכל צפוי לפניו יתברך, וראה

שאין תכלית הבריאה נעשה מיד. כי אם שאדברה ילקה העולם, ויבא התכלית באחרונה בימות המשיח והתחייה. ולמה, שעל בלתי היות השלמות והתכלית מיד, לא יבצר מאיש שוגה ומפתי, להרהר אחר היוצר יתברך, איך יצר הכל לתכלית שלמות, ונהפך לאבל, מחולת העולם?

לזה מאז ברא העולם רמז, כי הערב קודם אל הבקר. כי מאז צפה שיתקלקל העולם כלילה, אך באחרונה, כאור בקר יזרח שלמות התכלית. והוא מאמר דוד באומרו, נפשי לה' משומרים לבקר:

עוד הקדמה שנית. והוא כי כל נחמת אדם הראשון אחרי נופלו היתה מעלת דוד ושירותיו וזמירותיו, ככתוב אצלנו במזמור שיר ליום השבת. שאמרו אדם, ומתנחם על דוד. כי אדם הוא דוד. ועלי עשור ועלי נבל וכו' יתקן את אשר עוות אדם.

עוד הקדמה שלישית. והוא מאמרנו על מאמר רבותינו ז"ל:

על אילו של יצחק, באומרו, שלא יצא ממנו דבר לבטלה:

שתי קרניו,

של שמאל, הוא שופר של מתן תורה,

קרן של ימין, הוא שופר שלעתיד לבא.

וביארנו שם במקומו כי אפילו השתי קרני איל נרמזו בהן שתי זכויות לישראל.

והוא כי הקרן שהוא השופר רמז אל החירות, כענין היובל, שעל ידי השופר היה נקרא דרור בארץ.

וגם קרן הוא רמז אל המלכות והשררה, כמו דאמר קרנו תרום בכבוד.

ואמרנו כי שתי פעמים יהיה לישראל חירות ושררה:

אחת במתן תורה, שאף על פי שאברהם מכרם למלכיות, בסיני שפסקה זוהמתן, אם היה יוצא אל הפועל קבלת הלוחות, היה להם חירות משעבוד מלכיות. אך, תהיה של שמאל, כי עדיין היה להם יצר הרע, ונתעתדו לחטא, כמאמרם ז"ל במדרש חזית, שעל מה ששאלו ישראל ממושה במתן תורה, השיב להם, זה אינו עתה, שעדיין יש לכם יצר הרע, אלא לעתיד לבא. הנה כי אין פיסוק הזוהמא לעתיד כאשר במתן תורה.

ועל כן אז, שיוסר היצר הרע לגמרי, יהיה שופר החירות, שלם לגמרי, מתייחס אל הימין, שלא ישתעבדו עוד לעולם. כי להיות הבחירה חפשית ביד האדם, הוצרך קרן השני, לתקן את אשר יעותו בנתיים.

ונבא אל הענין. והוא, כי הנה למה שאדם מעת הבראו ביום השישי, חשך לא ראה, עד ליל מוצאי שבת, כמאמרם ז"ל, כי על כן לא נאמר, ויהי ערב ביום השביעי, כי מתחלת יום השישי עד סוף יום שביעי שימשה האורה שנברא בה העולם. על כן בראותו, במוצאי שבת, כי הוא יתברך שלח חשך ויחשך, אז חשבו, כי אור חשך בעדם, ועוד לא יאיר למו, ומשליט הוא יתברך בעולם את כח טומאת עונם, כי פוקד ה' עליהם את רעתם. כי מה שעד כה לא באה עליהם הרעה הוא, כי קדושת שבת הגינה עליהם. על כן בכו בכה, על רעתם. אך בראותם בקר אור יום ראשון, אז אמר, אין זה, כי אם, שכך מסדר הוא יתברך ערב ובקר בכל יום תמיד, ושהיום הולך אחר הלילה, שעל כן הלילה שעבר לא החשיך בו, כי מהשבת

הוא. ואם כן לילה שאחר השבת הוא תחלת יום אחד, ומה שהאיר עתה אור בקר הוא, שהיום הולך אחר הלילה. ודן בדעתו ואמר:

החנם יעשה הוא יתברך להקדים הלילה ליום, ולא להיפך, להתחיל באור ולסיים בלילה, ולבלתי החשיך בין מוצאי שבת לשבת, כי הלילה ילך אחר היום, ויהיה אור ויתחיל יום ראשון באור!

אך, אין זה, כי אם, שרומז הוא יתברך, שחשך השעבוד והלקות יהיה בעולם קודם תיקון העולם ואור השלמות, כמפורש בהקדמה הראשונה.

על כן מה עשה למען תקן הדבר, הקריב שור שקרניו קודמים לפרסותיו. והוא, כי הקרן והפרסה, הצד השווה שבהן שהן קשים להתהוות כי מן עצם הם. אך יתר על הפרסה הוא הקרן, כי הפרסות יתהוו בבטן המלאה, והקרנים אחרי הולד העגל, ימים או עשור. אך, זה אינו, רק במתהווים מזכר ונקבה. אך בבריות בראשית, הפרים אשר ברא ה', באומרו, תוצא הארץ, נבראו כבני כמה שנים בכל אשר להם בגודלם, כמו שאמרו ז"ל בקומתם נבראו וכו'. ובכן בצאתם לאויר העולם, הראש שיצא ראשונה, יצא בקרניו. קודם צאת הפרסות. וכונת אדם היתה, כי ידע, כי יעמוד דוד ממנו, לתקן את אשר עותו, כמפורש בהקדמה השנית. על כן הקריב פר שקרניו קדמו לפרסותיו, לרמוז לפניו יתברך שככה יקדים שררה הנמשלת לקרן, קודם לארבע גליות הנמשלות לטלפים, הם ארבע פרסות הנדרכות תחת ארבעה רגלי השור.

ושמא תאמר, הלא כל מלכיות שבעולם גם הם מאדם יצאו, ואם כן ברמוז שקרנותיו יקדמו לפרסות,

מאן פלג לן שעל מלכות ישראל יכוין? לזה אמר, ואמר רבי יהודה, פר שהקריב אדם הראשון קרן אחד היה לו במצחו, לרמוז כי קרן מלכות של הנבראים אחד הוא, אשר כיון, כי על כן, גם פרו היה לו קרן יחידי. וגם, אם נאמר, שקרן זה היא זולת שתי קרנות שבצדדי הראש, יהיה הרמז, כי מזה היחידי עושה עיקר, ושעל כן הוא במצח קודם וראשון לאחר בצדים (בצדדים), שנרמזים בהם שאר מלכיות.

והנה אם היה הדבר נשאר כך, הן אמת, שטרם הארבע גליות הנרמזים לארבע פרסות, ימלוך דוד וזרעו. אך במה יתקון העולם אחרי נפילת מלכות בית דוד, ונמסרנו למלכיות, כאשר אברהם מכרנו להם. על כן הוא יתברך חשב מחשבות לבלתי ידחו ישראל, ויכין לנו אילו של יצחק, אשר שתי קרניו רמוזו לנו, כי זכות יצחק יעמוד לנו שתי פעמים. אחד במתן תורה להיות לנו חירות משעבוד מלכיות. וגם שעשינו העגל ונתקלקל הדבר, התחברות (קרן מתן תורה עם) קרן אחד של פרו של אדם, הועיל להיות קרן מלכות בית דוד קודם למלכיות, אך אחרי כן לעתיד אין לנו רק קרן ימין של איל יצחק כמדובר בהקדמה השלישית.

והנה זה יתכן הוא רמז הכתוב שאנו בו. והוא כי אחרי אומרו ואל יבא בכל עת אל הקדש, אמר, גם, ששללתי העתים שאל יבא בכל עת, הנה יש עת שיבא, והוא כי בזאת. כלומר כי בעת זאת והוא בעת בואו בפר בן בקר רמז לפר (שהוא השור בקרן האחד) שהקריב אדם הראשון, ואיל לעולה זכר לאילו של יצחק, כי שניהם כאחד טובים.

אחד (שור בקרן האחד) לקיום בית ראשון במלכות בית דוד (קודם למלכיות)

והשני (אילו של יצחק) למצא רצון ביום (הכיפורים, יום) הגדול והקדוש ההוא (של עקידת יצחק), מלפניו יתברך על (הגאולה השלמה) כבוד הבית (השלישי) האחרון כאשר (לעתיד) יתקע בשופר גדול הנרמז בקרן ימין אילו של יצחק. (כי מדת החסד גדולה נקראת ימין. ובפי' ויקרא מבאר האלשיך הקי' וזל"ק: על כן תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, והיה צריך שהאדם עצמו יהיה עולה או חטאת, לכן תלויה כפרתו עד יום הועל יצחק לעולה, הוא יום הכפורים, שמעלה הוא יתברך כאילו זרעו נקרב)

שהוא;

על ידי זכות הפר של אדם;

והאיל אשר בו נרמז זכות אברהם העוקד;

וזכות יצחק הנעקד.

כי אז בעת ההיא על ידי זכיות אלו;

וגם על זכות יעקב שנצטער על ידי הכתנות כמה דאת אמר הכר נא הכתנות בנך וכו' גם כן הרמז בכתנות בד קדש ילבש;

וגם מכנסי בד יהיו על בשרו זכר לזכות יוסף ששמר ברית קדש;

ובאבנט בד זכר לזכות משה שהוא כולל ומקיף את כל ישראל תוך איכותו כנודע מחכמי האמת, כי נפשו היתה כוללת כל נפשות ישראל וגם כל ישראל חסים תחת צלו כאבנט הזה החובק ומקיף את האדם בתוכו;

ומצנפת בד הוא זכר לזכות אהרן כי הוא הראשון שנאמר בו כי נזר שמן משחת אלהיו עליו. על כן על כל זכיות אלה הנכנסים עמו בעת הזאת שהוא ביום הכפורים יבא אהרן אל הקדש:

וַיֹּאמֶר יִקְנֶה אֵל מֹשֶׁה דָּבָר אֶל אֶהְרֹן
 אַחֲרָי וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ
 מִבֵּית לְפָרֹכֶת אֵל פָּנֵי הַכַּהֲנָת אֲשֶׁר עַל
 הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת בִּי בַעֲזֵן אֶרְאֶה עַל
 הַכַּהֲנָת: בְּזֹאת יִבָּא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ
 בְּכָר בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה:
 כִּתְנֶת בֶּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסֵי בֶד יַחֲיוּ
 עַל בָּשָׂרוֹ וּבִמְכַנְט בֶּד יַחְגֹּר וּבִמְצַנֶּפֶת
 בֶּד יִצְנַף בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרִחִין בְּמִים
 אֶת בָּשָׂרוֹ וְלִבְשָׁם: וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֻטָּאת
 וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה: וְהַקָּרִיב אֶהְרֹן אֶת פֶּרֶ
 הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכֹפֶר בָּעֲדוֹ וּבְעַד
 בֵּיתוֹ: וְנָתַן אֶהְרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים
 גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לִיקְנֹק וְגֹזֶל אֶחָד
 לְעֹזָאזֵל:

מאמר:

גודל מעלת אהרן הכהן שהיה נקי
 לגמרי מחטא העגל. וקרבתו של יום
 הכיפורים המורים לזה. וכן פגם חטא
 העגל שעדיין צריכין בני ישראל כפרה
 על זה. וקרבתו יהיה של יום הכיפורים
 המורים לזה.

ראוי לשית לב:

מה היה שייחם הכתוב הדבר אל
 אהרן באומרו בואת יבא אהרן? אחר
 שבכל כהן גדול שבכל דור ודור ידבר!
 והראוי יאמר בואת יבא הכהן הגדול
 אל הקדש!

אך הנה בזה ידוקדק אשר הערנו
 בכתובים הבאים. והוא כי הנה אמרו
 רבותינו ז"ל בויקרא רבה וז"ל:

ואל יבא בכל עת, אמר רבי יהודה בר
 סימון צער גדול היה לו למשה בדבר
 זה, אמר: אוי לי שמא נדחה אהרן אחי
 ממחיצתו וכו'. (והנה במדרש שם
 נאמר, שהשיב לו יתברך בדרך
 אחרת. ניקוט מיהא) כי צער היה
 למשה בדבר.

ואפשר לנו לומר כי בא הכתוב השני
 לתקן הדבר על כבוד אהרן בהזכיר
 שמו בציווי הכולל לכל כהן גדול
 באומרו בואת יבא אהרן וכו'. לומר אל
 יעלה על רוחך כי נדחה אחיך על צאת
 תקלת העגל מתחת ידו, כי הלא גדול
 הוא לפני, כי הלא בואת יבא אהרן וכו'
 שהוא במראה הנוכח כדלעיל.

ואשר חשבת כי עון העגל דוחפו,
 אל תחשוב כדבר הזה. כי אדרבא יבא
 בפר שהוא עצמו העגל, ואדרבה על
 ידו יכהן פאר כהונה גדולה ביום
 הכפורים. ואם כדברך, היה ראוי יכרח
 מפר כי אין קטיגור נעשה סניגור. אך
 יורה כי לא נדחה חלילה מפני כך, כי
 לא עלתה על לבו מחשבות הערב רב
 כמפורש במקומו.

ואדרבה בישראל אני מקפיד, כי הם
 הביאו את נומי הזהב. ועל כן בבא
 אהרן לכפר בעדם כתונת בד קדש
 ילבש וכו', ולא בגדי זהב כי אין
 קטיגור נעשה סניגור. הנה כי בזה
 שיצא מתחת ידי ישראל אני מקפיד
 שלא יראה ולא ימצא בכפרתם כי אם
 בגדי לבן.

אך בעגל שהוא פר שיצא מתחת ידי
 אהרן איני מקפיד שיהיה סניגור הנה
 כי שלם הוא לפני.

ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל:

הכניסו ענין הבגדים בין קרבנות
 אהרן לקרבנות ישראל! (ג) בואת
 יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וכו':
 (ד) כיתנת בד קדש ילבש וכו': (ה)
 ומאז עדת בני ישראל יקח שני שְׁעִירֵי
 עִזִּים וכו': וביותר קשה כי תיכף חוזר
 אל קרבנות אהרן: (ו) והקריב אהרן את
 פֶּר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכֹפֶר בָּעֲדוֹ וּבְעַד
 בֵּיתוֹ: (ז)

ועוד שנית כי הנה בפר הבא
 להתודות עליו וידוי עצמו וידוי אחיו
 לא היה צריך לשלח פר אחר לעזאזל
 לסתום פי שטן.

אך בשעיר הבא להתודות עליו
 חטאת הקהל היה צריך לשלח שעיר
 אחר לעזאזל. וזהו ומאז עדת בני
 ישראל יקח שני שְׁעִירֵי עִזִּים וכו'. אך
 בפר אהרן והקריב וכו' וכפר בעדו וכו'
 בלי שלח לעזאזל. אך ונתן על שני
 השעירים גורלות וכו', כי זכאי הוא
 אפילו על ידי פר, שהוא מן העגל,
 (יותר) מישראל על ידי שעיר:

ומאז עדת בני ישראל יקח שני
 שְׁעִירֵי עִזִּים לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:
 וְהַקָּרִיב אֶהְרֹן אֶת פֶּר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לוֹ
 וְכֹפֶר בָּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: וְלָקַח אֶת שְׁנֵי
 הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יִקְנֹק פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד: וְנָתַן אֶהְרֹן עַל שְׁנֵי
 הַשְּׁעִירִים גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לִיקְנֹק וְגֹזֶל
 אֶחָד לְעֹזָאזֵל: וְהַקָּרִיב אֶהְרֹן אֶת הַשְּׁעִיר
 אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לִיקְנֹק וְעָשָׂהוּ
 חֻטָּאת: וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל
 לְעֹזָאזֵל יַעֲמִיד חַי לִפְנֵי יִקְנֹק לְכַפֵּר עָלָיו
 לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: וְסָמָךְ
 אֶהְרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר
 חַי וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם
 וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשַׁלַּח בְּיַד
 אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה: וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו
 אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם אֶל אֶרֶץ גִּזְרָה וְשַׁלַּח אֶת
 הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

מאמר:

ביאור סוד שעיר לעזאזל

(א) הנה מבלי הכניס עצמנו בצפוני
 סודות, ראוי לשים לב בצד מה מה
 ענין השתי שעירים הללו?

(ב) ושישים הוא יתברך כבודו
 לעומת עזאזל, להטיל גורל איזה מהם
 לה' ואיזה מהם לזר ההוא?

(ג) ולמה יחשיבנו יתברך לכך? כי
 מה קש נדף הוא לפני אלהי עולם ה'!

(ד) וגם מי חייב לתת לו שעיר?

(ה) ולא עוד, אלא שישלחוהו לו המדברה!

והנה אמרו רבותינו ז"ל שהוא להשחידו בל ישטין עלינו.

(ו) והלא כמו זר נחשב הטעם הלו, כי מי ישמע לדבר הזה ולא יבעת באמת באמור מריה דאברהם! לא ימנע, או ישראל זכאים בדינם, או בלתי זכאים. אם זכאים הם, מה צורך להשחיד את המשטין? ואם בלתי זכאים, מה בצע בהשחיד אותו? האם שופט כל הארץ לא יעשה משפט על העדר המקטרג? והלא הכל גלוי לפניו יתברך! ולא יוותר כחוט השערה לאיש כמעשהו, כמאמרם ז"ל כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן יוותרו מעויו וכו'.

(ז) ולא עוד, אלא שתהיה מצות המקום עלינו להשחיד את המשטין עלינו לסכור פיו?

(ח) וכי משוא פנים יש בדבר חלילה?

(ט) ועוד, כי אדרבא, הוא תת לו פתחון פה לאמץ כח להשטין, באמרו ראה בניך משחידים אותי לבל אגלה את נבלותם, וכדי בזיון וקצף!

(י) וגם בלשון המקרא, לזר יחשבהו כל הרואה מקרא שכתוב גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, שיורה חלילה, השואה מה. כמטילים גורל, בין שני שותפין, חלילה.

(יא) ועוד, למה ישחטו מיד אשר עלה עליו הגורל לה', והשני יעמד חי עד סוף העבודה?

(יב) וגם, מלת חי מיותרת!

(יג) וגם, באמרו יעמד חי, ראוי לשית לב אל לשון העמדה הלזה, ולא אמר ישאר חי לשלח אותו וכו'!

(יד) ועוד, אמרו יעמד חי וכו' לכפר עליו, כי הלא, לא עליו הוא מכפר, כי אם על ישראל, ומהראוי יאמר, לכפר בו, או, לכפר על העם.

(טו) ועוד, כי אחר שבשעיר החטאת אשר לה' מכפר על הקדש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, מה צורך אל שעיר המשתלח?

(טז) ואם החטאת הוא על דבר פרטי, למה הדבר הפרטי ההוא לא נכלל בכלל מה שמכפר שעיר המשתלח שהיא כפרה כוללת?

(יז) ועוד, אמרו וסמך אהרן את שתי ידיו וכו' ונתן אותם על ראש השעיר, כי הלא אין נתנה צודקת בעונות שאין בהם ממש וגם חלפו למו!

(יח) וכן אמרו, ונשא השעיר עליו את כל עונותם, איך ישאם על עצמו ואינם (שאין בהם ממש, וגם חלפו למו)?

(יט) ועוד, אמרו כפל ענין במלות שונות, ארץ גזרה, ומדברה.

(כ) ולא עוד אלא, שאחר אמרו ונשא השעיר עליו אל ארץ גזרה, אמר ושלח, והלא, על ידי השלוח הוא, מה שישא השעיר אותם אל ארץ גזרה!

(כא) ועוד, כי אין דרך כפרה בכך, להוליך השעיר המדברה, בלי הקטרה על גבי המזבח, רק להוליכו חי והשליך אותו מההר להתחתך לאיברים!

אמנם לבא אל הענין נקדים וכו'

(כב) בשום לב אל אחת מבחינות הקרבן הנאכל על גבי המזבח, מה צורך אל היות אש מן השמים,

(כג) וגם למה הוא מצוה גם כן להביא מן ההדיוט?

(כד) למה היו תורמין בכל יום מחתת דשן מן המאכלות הפנימיות ושמים אצל המזבח והיה נבלע במקומו? ויתר הדשן היה נשאר עד

ירבה בתפוח ומוציאין אותו חוץ למחנה אל שפך הדשן? ושתהיה הוצאת תרומת הדשן אל המזבח בבגדי שרד? וההוצאה בתפוח בבגדי חול?

(כה) מה ענין אמרו אשה ריח ניחח לה'?

(כו) האם ריח יתואר כלפי מעלה?

(כז) וגם, למה שאמרו ז"ל 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני', אין שייכות לריח, בזה!

(כח) ועוד, כי, אם כן, בכל מצוה יאמרו 'נחת רוח' לפי שאמר ונעשה רצוני!

(כט) וגם לפני זה, אמרו 'אשה ריח ניחוח וכו', אין שייכות להזכיר האש לומר זה. ואם כן, אמרו 'אשה' בלתי מתיישב!

(ל) וגם מעין זה ראוי לשית לב על פסוק וירח ה' את ריח הנחוח (בקרבות נח אחר המבול), למה ייחס הדבר אל הריח? ולא אמר כמו שכתב בהבל 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'.

אך הנה ידוע מספר הזוהר, כי כאשר יחטא איש יברא בחטאו מלאך קטיגור חרש משחית, וכאשר יעשה אחת מכל מצות עשה יברא מאיכות קדושתה מלאך קדוש. והנה אדם כי יקריב קרבן לה' על הרהור הלב אם עולה קרבנו או למאן דאמר על מצות עשה, או קרבן חטאת על שגגתו, או אשם על אשר אשום אשם על נפשו, הלא זאת יעשה כי יסמוך ידו על ראש קרבנו והתודה את אשר חטא עליה כי ישוב בתשובה מחטאתו. ואז על ידי סמיכה זו בתשובה ווידוי, המלאך משחית אשר פעל ועשה שורה על ראש קרבנו. ועל כן צריך תקף לסמיכה שחיטה למען הכניע מיד הכח הטמא ההוא, והוא אשר שרוף ישרף באש על מוקדה על המזבח. והנה כאשר שורה על הבעל חי ההוא

הכח הטמא, גם כח קדושה הוא המלאך קדוש הנעשה על ידי תשובה ויודי שהם שתי מצות עשה אחת ושבת עד ה', ושנית הסמיכה, שלישיית הוידוי שנאמר והתודה אשר חטא. גם אלה נמצאים יחד כאשר יקטירון את החלב ואת האברים על גבי המזבח. ועל כן הוא יתברך על האש יעשה ארבעה דברים. אחד, כי את הקטיגור הוא המלאך משחית יכלנו עד בלתי השאיר בו שריד. ואת כחות הקדושה שבמצות עשה ישאב ויעלה אותן למעלה אליו יתברך מזוקק מכל פקפוק אשר ימצא במצוה, כי אש המזבח תטהרנו על ידי טוב כוונתו בקרבנו. ועל זה נאמר אשה ריח ניחוח לה', והוא כי דרך המריח ורד או תפוח כי יקריב הפרח שושן אל חוטמו ויעשה כשואב ברוח אפו למעלה ריח השושנה או התפוח ומעלה הריח הטוב וממשיכו למעלה, כן המתיק הוא יתברך משל נאה ומתקבל לומר ששואב קדושת המלאך קדוש הנעשה בקרבן אשר נח בו על ידי תשובה וסמיכה, והוידוי שואבו למעלה על ידי אש מן השמים. וזהו אשה ריח ניחוח לה', לומר כי על ידי אש הקדושה ריח ושאיבה של הנחת רוח עולה לה'.

ובזה מצאנו ראינו טוב טעם משלם ז"ל על סילוק הצדיקים, באומרם על פסוק דודי ירד לגנו וכו': דודי זה הקדוש ברוך הוא, ירד לגנו זה העולם, לערוגות הבשם אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, לרעות בגנים וללקוט שושנים רואה איזה צדיק גמור שם ומריח בו וכו'. והלא יראה כי אין שייכות לריח בצדיק. אך תהיה המתקת המשל, כי לא ימיתנו על ידי מלאך רוגז רק הוא יתברך דרך נשיקה ישאב את נפשו למעלה וימשיכנה אליו כמריח הזה.

ואמר ריח נחוח, לומר כי שני סוגים יש שם.

א. כח הטומאה אשר עליו הביא קרבנו שהוא שורה בקרבן.

ב. כח קדושת התשובה.

אמר כי מה שמריח וממשיך ומעלה, הוא בחינת מה שהוא נחוח, אך מה שהוא הפך זה שם יכלה. ועל שתי הבחינות צריך אש...

...מן השמים, למען, בה לבדה, העלות את הקדושה.

...ולמען, על ידי הצטרף עם אש מן ההדיוט, יותן בו כח לשרוף ולכלות כח המשחית הטמא ההוא, אך אינו כבודו יתברך שעל ידי אש הקדושה בלבד ישרוף הטומאה, ועל ידי כן מצוה להביא מן ההדיוט.

ועל כן האש שבמאכלות הפנימיות אשר שם עיקר אש שמן השמים, היה בו קדושה עצמית. על כן צוה לנו יתברך לתרום משם בכל יום מלא המחתה ולשומו אצל המזבח והיה נבלע במקומו, כי קדוש הוא בעצם. אך השאר היה נשאר ומתרבה בתפוח עד הוציאים אותו אל שפך הדשן:

הקדמה שנית. והוא, כי הנה מהות כל עון ופשע וחטאה אשר יחטא איש הישראלי, הלא הוא כי למה שכל אישי ישראל קדושים המה, כי נפשותם חלק אלוה ממעל הנה, מה שאין כן של יתר הגויים, ועל כן כל נפשות ישראל אחת הן, כמה דאת אמר כל נפש ששים ושש, אך בעשו הוא אומר נפשות ביתו, כי ישראל מעולם האחדות ואומות העולם מעולם הפירוד כנודע. ועל כן ישראל תמיד רדופים הם מהם, כי שורשם נגדו. וידוע כי שרו של עשו שהוא עיקר החצונים הוא שטן הוא יצר הרע, וכל ישעו וכל חפץ להחטיא את ישראל, והוא לידבק בקדושה ולטמאה. והוא מאמרם ז"ל שהזכרנו

בסמוך כי בכל עון אשר חטא יברא כח טמא, שהוא כי נותן כח בטומאה אשר השטן משם וממשיכתה עד נפש החוטא ופוגמת בה ובשורשה כנודע. והנה אין דבקות הטומאה בנפשות ישראל עצמי, כי מי יתן טמא בטהור, וכמאמרם ז"ל כשישראל חוטאים אין דבקים בעון הרבה וזהו ויצמד ישראל לבעל פעור, כצמידים שהם רפויים קצת. אך כשהם כשרים, דבקים בה' לגמרי, וזהו ואתם הדבקים בה' וכו'. והוא מה שכתבנו, כי אין הטומאה מתדבקת בעצם בקדושה. ועל כן אמרו ז"ל שאפילו בהרהור תשובה נקרא הרשע צדיק, כי למה שהטומאה רפויה, מיד על ידי הרהור תשובה נשמטת מהנפש בצד מה:

ובזה נבא אל הענין. והוא, כי ראה הוא יתברך כי הנה בכל קרבן יש שתי בחינות:

אחת טומאת החטא השורה על ראש הבהמה על ידי הסמיכה והוידוי,

שנית, כח קדושה של התשובה וטוב הכונה.

והם כמעט כשקולים זה לעומת זה, ויש לאל יד אש מן השמים לכלות הכח הטמא ולשאוב כח הקדוש כמדובר בהקדמה הראשונה. אך, אם בסמיכת היד יחולו על ראש השעיר אלף אלפים רבבות כחות הטומאה וכח אחד של קדושה בלבד, איזה הדרך יהיה מקום לכלות כל הטומאות ההם כי רבות הן מלעלות על מזבח ה', כי תמלא טומאה לעומת קדושה אחת בלבד לשאוב אותה. והן זאת ראה אלהים ביום הסליחה. והוא, כי הנה חטאת הכהנים מתכפרים בפר כאומרו והקריב אהרן את פר וכו' וכפר בעדו ובעד ביתו, ובשעיר של שם מכפר על טומאת מקדש וקדשיו כאומרו ושחט את שעיר החטאת כו' וכפר על הקדש כו'. נשארו מליכפר כל יתר עונות של אלפי רבבות ישראל

בכל מקום שהם וכל עונות של כל אחד מהם הם כמספרם כחות הטומאה, נמצאו של כל ישראל אלפים ורבבות אין מספר לגדודם, כי אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם הם ימנו, ואיך יושמו על אש המזבח תוקד בם עד כלותם ואין לעומתם שורה כח קדושה בסמיכה, רק כי אין כל ישראל מסמיכים ומתודים רק הכהן גדול בעד כלם כאומרו וסמך את שתי ידיו עליו וכו'. ומה גם כי אפילו יצויר יסמכו כל איש ישראל את ידיהם ויתודו, היה זכות אחד של תשובת כל אחד לעומת אלפי עונות אשר לו. על כן היתה עצת (הש"י) קדוש ישראל, לבלתי הקריב השעיר ההוא על המזבח, כי אם, לשלח אותו (למקום) (למקור) (של) כל כחות הטומאה (של עונותם) אשר נחו עליו על ידי הסמיכה:

וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה.

וזה מאמר הכתוב וסמך אהרן את שתי ידיו וכו' והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם על ראש השעיר. שהוא כי על ידי הסמיכה הוא נותן ממש אותם על ראש השעיר, כי כל המשחיתים שנעשו בהם ניתנים על ראשו. ועל כן לא יאות יתנו על מזבח ה'. רק ושלח ביד איש עתי המדברה אל שורשה. והוא, כי כל עון ופשע וחטאה אשר יחטא איש הוא תת כח בטומאת השטן המחטאיו. ועל ידי החטא ההוא יפרד האיש מהקדושה וימשך טומאה מבחינת העון ההוא מטומאת מחטאיו אל נפשו. ועל כן בבא יום הכפורים עם התשובה, הלא מה שתשובה תולה ויום הכפורים מכפר מספיק להשמיט הכחות

טומאת אשמותיו מנפשו, כמשים יד החלק להעביר המוץ כנוכר במאמר שבהקדמה השנית:

ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה ושלח את השעיר במדבר.

ואחר הפרדס ממנו על יד סמיכת הכהן את ידיו על ראש השעיר בעד כל ישראל, ניתנים כלם על ראש השעיר, ואז נשא השעיר את כל עונותם אל ארץ גזרה. והוא, כי ידענו כי זה לעומת זה עשה האלהים. וכאשר בקדושה יש ארץ חיים למעלה למשכיל, כך בטומאה יש ארץ לעומתה למעלה נגד המדבר ההוא, וההיא (למעלה) תקרא ארץ גזרה. והוא מקור הטומאות הנעשות מהעבירות, כי משם ניתקו, ובחוטא ניטעו, ועתה (נע"י) עבודת יום הכיפורים) ישובו אל מקורן. והוא באומר אליו טול לך מה שהבאת, והוא על ידי השעיר שהוא מסיטרא דיליה. אך מה שישתלח אל המדבר אינו כי אם השעיר, וזהו ושלח את השעיר במדבר. כלומר, אך העונות שעל השעיר עצמו, נושאם אל המקום שלמעלה, לעומת המדבר ההוא, היא ארץ גזירה, כי חלקו הוא, כמדובר.

(ל"א) ועדיין צריך לדעת, כי אחר שתשובה תולה, ויום הכפורים מכפר, מה צורך החזרת כבשונות שאמרנו להחזיר כחות הטומאה אל מקורן?

(ל"ב) אמנם לזה נשית לב אל אומרו לכל חטאתם האמור בכתוב שהוא משולל הבנה, והראוי הוא יאמר וכל חטאתם.

(ל"ג) ועוד מה זה הסדר עונות ופשעים וחטאות, שאינו לא מהקל אל החמור ולא מהחמור אל הקל:

וכן לבא אל הענין נעיר באשר הנביא דבר באומרו 'ישוב ירחמו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם'.

(ל"ד) כי הלא ראוי לשיית לב, כי הראוי יאמר, כל חטאתינו על דרך אומרו עונותינו! מאי 'כל חטאתם' שהוא כמדברים על זולתם ואינם?

(ל"ה) ועוד, מה ענין כבישת עונות לומר יכבוש עונותינו? והראוי יאמר יסלח או ימחול וכיוצא!

(ל"ו) וגם אומרו 'ותשליך' לנוכח, ולא אמר וישליך מעין אומרו יכבוש!

אך הנה הורה לנו רבי שמעון בן לקיש בגמרא כי גדולה תשובה שזדונות נעשים כשגגות שנאמר וכו'. ופריך, איני! והאמר וכו' רבי שמעון בן לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשים כזכיות! ומשני, כאן מאהבה כאן מיראה. עד כאן תורף הענין. והוא מבואר אצלנו בחבצלת השרון. אך ניקוט מיהא, כי בהיות התשובה מאהבה נעשים זכיות, וכשהיא מיראה נעשים כשגגות שהם חטאות.

(ל"ז) והלא, לפי זה השב מאהבה, אין צריך שעיר המשתלח לכפר, ולא להוליך עונות ישראל אל ארץ גזרה, כי הלא נהפכו לזכיות!

אך, אין זה צריך, רק לשבים מיראה, שנעשים חטאות, ואז, את החטאת, שהם העונות, שניתש כחם, הוא, שנושא השעיר, אותם, לשקעם שם, בל יזכרו עוד.

וזה ענין מאמר מיכה הנביא שאומרים ישראל כאשמים על עונותם, ומדברים אליו יתברך שלא לנוכח על אשמותם כי יבושו לדבר לנוכח (פני השם, מחמת עונותם). הנה הוא יתברך לעתיד ישוב ירחמו, כאומרו בפסוק הקודם נושא עון וכו' לשארית נחלתו שהוא לעתיד. והנה מעתה מי יתן ייטיב לנו, שגם שלא יעשה מהעונות זכיות לפחות יכבוש עונותינו, שיתיש רוב כחם כדחוקים תוך מכבש, שהוא שיעשה אותם שגגות הנקראות חטאות. ושמה

תאמר מה יועיל אחר שנשאר רושם, הלא הוא כי אחרי כן ותשליך במצולות ים כל חטאתם של העונות הנזכרים. שאחר שתכבשם ויעשו חטאות, את חטאתם שעשו מהם תשליך במצולות ים שהוא נבלעים תוך עומק החצוניות הנקרא מצולות ים כנודע ליודעים חן, שלא יזכרו ולא יפקדו עוד. וטרם כבוש העונות, דבר שלא לנוכח, אך, אחר אומרו יכבוש עונותינו, שנעשים שגגות, אז ערבו אל לבם לדבר לנוכח, ולומר 'ותשליך'.

וזה יהיה ענין מקרא שכתוב פה בתורה והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם. ושמה תאמר מה צורך, אין יום הכפורים מכפר אלא עבירות שבין אדם למקום שאין בהם מיתת בית דין, ולשאר כבר קדמו תשובה ויום הכיפורים ומה צורך, הלא ידוע כי תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר ועצמו של יום קיימא לן דמכפר לגמרי. ומה גם אם היתה תשובה מאהבה שנעשים זכויות מבלי שעיר זה. לזה אמר לכל חטאתם, לומר מה שצריך כל זה הוא לכל חטאתם, כלומר בשביל חטאתם של עונות ופשעים הנזכרים. שהוא לאשר שבו מיראה ונעשו העונות והפשעים חטאות, על אלה צריך סמיכה ווידוי על ראש השעיר כדי שונשא השעיר אותם אל ארץ גזרה, היא ארץ של החצונים שלעומת ארץ החיים, והיא גזרה להשתקע שם שלא יזכרו ולא יפקדו. והוא מאמר הנביא באומרו ותשליך במצולות ים כל חטאתם, כי הלא הוא מקום אחד, כי היא ארץ גזרה גם תקרא מצולות ים כנודע.

(ל"ח) ואם יאמר נא ישראל אם כן איפה ישליך אותם יתברך (בעצמו) אל מצולות ים! ומה בצע בשעיר ולחלוק כבוד לשטן?

הלא הוא, כי למה שהשני גדיי עזים שעשה יעקב שהם דוגמת שעירי יום הכיפורים כמפורש ברעיא מהימנא, וכתבנו שם, ששעירים היו מחלק ובחינת עשו, ואדרבא, הרגו בחינתו (לשון מליצה, שנצח ורימה יעקב את עשו על ידי כלי זיניו וחלקו של עשו שהם השעירים) כי על ידם נתברך הוא ברכות שהיה בא לקבל, עשו, בעצת אביו. על כן, (מכיון שיש טענה בצד מה וכנ"ל וכדאיתא בחז"ל על דמעות עשו, הגורמים מה שגורמים, עד יבא גואל במהרה, על כן) רצה יתברך יותן לשרו (של עשו), שעיר אחד לפייסו (בכל שנה, ביום הכיפורים, מחמת צער) על השעירים ההם, וישתלחו לו עונות ישראל עליו שהוא דרך כבוד כדורון בכלי (אשר ישמח שרו של עשו בדורון עונות ובפרט שנותנים לו דרך כבוד כדורון בכלי שהוא השעיר, ששרו של עשו הרי מתכבד בו בשעיר וכנ"ל ששעירים היו מחלק ובחינת עשו), ובזה ימחול (ויתפייס השטן שהוא הוא שרו של עשו על מה שעשה לו יעקב. אבל לא כיוונו חז"ל לפייס את השטן על קטרוגו על עונותינו, ובזה נתיישבו כל הקושיות הנ"ל בנוגע לפיוס וכו').

כדין בעל שהוריד אריסין על שדות אשתו, שאם שלחו לו מפרי השדה מעט דרך כבוד מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל, כי מן הסתם מחל:

ועדיין צריך לתת טוב טעם:

אל צורך הגורלות!

והעמדתו חי לפני ה'!

עד השלם עבודת הפר, ושעיר של (ה)שם!

אך הנה לבא אל הענין נזכירה מאמר חכמי האמת האומרים כי כאשר צוה אליהו קחת שני פרים אחד להעלות לה' ואחד להעשותו נביאי הבעל לעבודה זרה, כי הפר של העבודה זרה היו מושכים אותו ולא היה נמשך עד בא אליהו ז"ל ולחש לו באזנו ואמר לו, אל ירע בעיניך שנפלת בגורל העבודה

זרה ולא בגורל ה', כי דע לך כי גם כך מתקדש שם שמים בראותם כי אין אש מן השמים יורדת עליך כמו בשל ה', ואז נמשך.

ועל דרך זה אחשוב היה גם פה. כי הלא לא תבצר מהשעיר המשתלח לעזאזל (שיהיה לו הקפדה כעין) הקפדת פר של נביאי הבעל שעל ידי אליהו. על כן מה עשה הוא יתברך?

(א) צוה לקחתם כאחת לשים אותם כאחת ולהגריל עליהם, כי קצת הקפדה ישבית הגורל.

(ב) ואחרי כן יעמד חי לפני ה', כלומר שגם הוא חשוב לפניו יתברך, (מ)אחר שעל ידו מתכפרים בניו. וזה אומרו יעמד חי, הוא כלומר, העמדה ועלייה יש לו, בהיותו חי לפני ה'.

ומה היא מעלתו אחר שהוא חלק עזאזל?

לזה אמר לכפר עליו. כלומר, שרוב טוב לו, אחר שמוכן לכפר עליו לישראל, שהוא במה שניתן עליו. שהוא מאמרו יתברך ונתן עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. וכל זה למה שנצטרך להפיק דעתו. לזה אמר לשלח אותו לעזאזל המדברה, כלומר שעל כן צריך להפיק דעתו בל ייצר לו על הניתן לכחות הטומאה. על דרך מאמר רבותינו ז"ל על פר נביאי הבעל שעל ידי אליהו.

ואשר כמו זר יחשב לו, היות השכלה בבעל חי, להקפיד, ושיצטרך יתברך להפיק דעתו!

ואמר, שאם אינו ענין לגופו, יהיה ללמוד ממנו על איש ועל אדם, שיחוייב כל איש להסיר קנאת איש מרעהו, לבלתי תת יתרון לזה על זה, בהיותם שווים באיכות, כשני השעירים הללו. וישיתו לבו לפייסו, קל וחומר מבעלי חיים, שהקפידה תורה לבל הטיל קנאה, ומה גם עתה, באישי ישראל.

וְהִיתָה זֹאת לָכֶם לְחֶקֶת עוֹלָם לְכַפֵּר
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אֶת
בִּשְׁנָה וַיַּעַשׂ בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְקֹנָק אֶת
מֹשֶׁה:

מאמר:

כפרת יום הכיפורים על ידי
א. 'שכחת' העונות. ב. עירוב השטן.
ובעיקר על ידי ג. אשר מעט דמעט אהבת
השם שיש לכל אחד ואחד מבני ישראל,
שבשאר ימות השנה כמעט שאינו נחשב,
אעפ"כ על ידי גודל הארת מדת הרחמים
שמאיר ביום הכיפורים, מחשיב השי"ת
מעט דמעט אהבת השם שמספיק
להפוך דוונותיהם לזכויות.

אחת בשנה. ... אדם חוטא ומביא
קרבן ומתכפר ביום הכיפורים וחוזר אל
רשעו הקודם, והוא יתברך חוזר
ומכפר. מה שאין כך דרך בשר ודם,
שכאשר קרה לשמואל עם הזקן על
ששני פעמים שכח מלערב לא מחל
לו בפעם השנית. אך הוא יתברך אומר
אפילו תהיה ענין מחילה אחת בכל
שנה ושנה מוחל פעם אחת בשנה:

והנה הפירוש הזה בכתוב, אחשבה
כוונתו רבותינו ז"ל בפסיקתא
כאשר הובא בילקוט בתהלים סימן
לב, וז"ל:

אשרי נשוי פשע אמר רבי ברכיה
הכהן דהוא מנשי חובינן וסולח לעונינו
בכל שנה ושנה, שנאמר והיתה זאת
לכם לחוקת עולם לכפר על בני
ישראל.

את מוצא ביום הכיפורים בא שטן
לקטרג את ישראל והוא פורט
עונותיהם ואומר: רבון העולמים, גנבים
הם ישראל. והקב"ה פורט זכויותיהן של
ישראל.

מה עושה נוטל קנה של מאזנים והוא
מעיין את העונות כנגד הזכויות, והן

שוקלין אלו כנגד אלו ושתי כפות של
מאזנים שוות.

והשטן הולך להביא עונות וליתן בכף
עונות ולהכריעה.

מה הקדוש ברוך הוא עושה נוטל את
העונות מתוך הכף ומטמינם תחת
פורפירא שלו.

והשטן בא ואינו מוצא שם עון
שנאמר יבוקש את עון ישראל ואיננו.
כיון שהשטן רואה כן אמר לפניו רבון
העולמים נשאת עון עמך כסית כל
חטאתם סלה.

לכך דוד משבחם לישראל שנאמר
אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, ע"כ:

(א) וראוי לשית לב מה ענין השכחה
הזאת? כי אין שכחה לפניו יתברך!

(ב) ועוד שמורה שתחלה הוא שוכח
ואחר כך סולח! ואיך תפול סליחה על
הדבר השכוח?

(ג) ועוד כי אין ספק שהסליחה הוא
העיקר, יאמר שהוא סולח ולא יזכיר
השכחה!

(ד) ועוד שמביא ראיה מפסוק
והיתה זאת וכו', ויש זולתו רבו מספור
שמוזכרים כפרתו יתברך את ישראל
ביום הכיפורים!

(ה) ועוד איך יתקשר לזה אומרו את
מוצא וכו'?

(ו) ועוד אומרו בא שטן וכו' ואמרו
גנבים הם ישראל, האם ספו תמו כל
עונות ישראל בכל שנה ולא נשאר
בלתי אם היותם גנבים? ומה גם
שאומר פורט עונותיהם שמורה כי
רבים פשעיהם, ואיך יוצא בגנבים
בלבד?

(ז) ועוד אומרו מה עושה נוטל קנה
של מאזנים, מה ענין אומרו נוטל קנה
של מאזנים? והיה לו לומר נוטל
המאזנים!

(ח) ועוד מה צורך להשמיענו נטילת
המאזנים? ולא אמר מעיין שיהיו
המאזנים שוות.

(ט) ועוד היתכן שבכל שנה ישתוו
הזכויות והעונות של ישראל ולא
יעדיפו אלו על אלו?

(י) ועוד מה שעושה אחר כך
להטמין תחת פורפירא שלו? לא ימנע,
או נמחלו, או לא נמחלו. אם נמחלו
אין צורך להטמינם, ואם לא נמחלו
מה תועיל ההטמנה? וכי משוא פנים
יש בדבר? והא קב"ה לא וותרן הוא!

(יא) ועוד אומרו נוטל וכו', כי הנה
העונות למעלה הן הנה כחות
הטומאה, המתהווים מחטאת בני
האדם ומפשעיהם, ואיך ידיו יתברך
תכלית הקדושה יטלו כחות הטומאה
ולא עוד אלא שיטמינם מתחת
למדיו?

(יב) ועוד אומרו שנאמר יבוקש
וכו', שאותו הפסוק ידבר לעתיד לבא
ולא על יום הכיפורים של כל שנה
ושנה!

(יג) ועוד אומרו כיון שהשטן רואה
כן אמר לפניו נשאת וכו', מה כונתו
באומרו פסוק זה?

(יד) ועוד באומרו לכך דוד וכו', מהו
לשון לכך? היה לו לומר וכן דוד
משבחם!

(טו) אמנם הנה הוקשה לבעל
המאמר בכתוב. שאם אומרו נשוי הוא
לשון סליחה, היה ראוי יהיה אל"ף
בסופו ולא ביו"ד כמו נשוא עון!

(טז) ועוד שאיך יתכן יהיה העון
החמור מכופר והחטא שהוא השוגג
מכוסה לבד?

על כן על העון אמר דהוא מנשי וכו'.
והוא כי דרך המלך עם משרתיו עושי
רצונו שבעוותם יעבור על פשע. אך
אם ישנו וישלשו בחטא אחד לא יאבה
לסלוח, כי יאמר הלא מכעיסים אתם

אותי פעם ושתיים. ולא דעת ולא תבונה לאמר אתמול חטאנו על הדבר הלז ויסלח לנו כרוב רחמיו, ואיך נשוב ככלב שב על קיאו לחטא לו בדבר ההוא בעצמו. על דרך מה שכתבנו שקרה לההוא סמיה עם שמואל כדאיתא במסכת יום טוב, על ששכח שני פעמים מלערב ערובי תבשילין וכעס עליו על ששנה בחטא, ואמר לו לכולי עלמא שרי ולך אסיר. כן הדבר אצלו יתברך, היה הדעת נוטה כי לא יסלח רק על העונות שלא חטאו בהם השנים שקדמו. אך אשר חטאו בהם שנה אחר שנה פעמים שלש או יותר, היה מקום לומר כי לא יאבה ה' סלוח לו, כי הרבה לסלוח כבר בשנים שעברו הראשונים בעונות עצמם, ולמה שבו לחטא בהנה.

אכן כרוב רחמיו עושה עצמו כשוכח את אשר חטאו לו בעונות האלו בעצמם בשנים קדמוניות, וכאילו עתה בזו השנה חטאו בדברים אלו בלבד. וכן יעשה שנה בשנה מדי בא יום הסליחה, ובכולן כן סולח לכל אשר חטאו שנה בשנה, אף אם המה חטאים הראשונים בעצם שחטאו בהם מאז:

וזהו אומרו דהוא מנשי חובינן, שמשכח החובות הידועים לנו כאלו הם חדשים שלא חטאנו בהם בשנים ראשונים. ובה סולח לעונותינו, כלומר העונות המיוחדים לנו בכל שנה ושנה, שבכל שנה סולח העונות עצמם. ולראיה שאף לאשר שנו וישלשו שנה ושתיים חוזר וסולח, הביא פסוק והיתה זאת וכו' שאומר בפירוש אחת בשנה, שאין הלשון ההוא צודק רק בדבר אחד שמתכפר פעם אחת בכל שנה, ולא בחוטא שנה אחת במין אחד עונות ובשני במין זולתם. וגם יורה זה אומרו לחוקת עולם שיצדק חוקת בכיזא בזה שהוא שאין השכל מחייבו לכפר שהוא על שנותם

בחטא. וזהו אשרי נשוי פשע, שהוא שכוח הפשע. וגם הוא ענין סליחה, אלא שרומזו היות גודל הסליחה גם אשר שנו וישלשו בהם. ובה נסתלקה הקושיא הראשונה:

ועל השנית אמר את מוצא וכו'. והוא, כי אין לך כל עון ועון שנעשה למטה שאין נעשה כח טומאה ממנו קטיגור למעלה. ואין ספק כי התשובה הנעשית למטה ממעטת בהם. ומה גם למה שאמרו ז"ל שעל ידי המתענים ערב ראש השנה מוחל הקדוש ברוך הוא שלישי, ועל ידי המתענים בעשרה ימים נמחל השלישי השני. ועל כן בבוא השטן ביום הכפורים פורט אחת לאחת למצוא חשבון כל עונות ישראל. ואינו מוצא כל כך שמה מן הכחות הנזכרים ככל אשר הוא פורט, כי הוא יודע כלם וכבר קצתם נמחלו. על כן צועק ואומר גנבים הם ישראל, כלומר כי יראה כאילו גנבו החסרים שמה מאשר הוא פורט. ואזי כנגד זה פורט הקדוש ברוך הוא זכיותיהם לשיראו רבים.

ועם כל זה היו העונות רבים עליהם. אך מה עושה נוטל קנה של מאזנים וכו'. והוא כי דרך המאזנים להיות שתי הכפות תלויות בשני קצות קנה אחד, ובאמצע הקנה יש כמו בית יד סובב בחור שבקנה ההוא באמצע, והמחזיק המאזנים אווחו בו והכף המכרעת יורדת למטה. אמנם אם היה אשר בידו המאזנים תופס בקנה עצמו של המאזנים, לעולם יחדיו יהיו תמים שתי הכפות ולא היתה המכרעת יורדת מהשנית. אמר שעל דרך המשל הזה עושה הוא יתברך, שאינו תופס מאזני ישראל באופן תרד כף המכרעת כאוחז בבית יד של קנה המאזנים, רק כתופס בקנה עצמו שתמיד יראו שקולים. וזהו נוטל קנה המאזנים והם שוקלים אלו כנגד אלו. ושתי כפות המאזנים שוות שידו

יתברך היא המעכבת כף העונות מלירד:

ועל כן ממחר השטן לבא למטה לארץ להסתכל במעשה בני האדם למצא עון אשר חטא לשים בכף העונות, כי רואה אותן שקולות ושבקל יכריענה.

ובזה מסתלק השטן מלפניו יתברך, ומתבטל מלקטרג בלכתו מלפניו יתברך:

ואז יש מקום אליו יתברך ליטול העונות מתוך הכף ולהטמינם. וענין ההטמנה הוא כי אין ספק עושים ישראל תשובה ביום הכפורים. וידוע מה שאמרו ז"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו לו זכויות. נמצא כי הכחות הטמאים הקטיגורים אשר נעשו על ידי העונות מתהפכים לכחות קדושה, כאשר ביארנו במקומו, ומה גם בתשובת יום הכפורים. והוא מאמרנו בחבצלת השרון, כי בכל עון מקיים האדם מצות עשה של ושבתי עד ה' אלהיך. נמצא עושה זכיות כמספר העונות ומהפכן לזכיות. ואם עודנו עומד השטן למעלה עוד יש רבים שלא שבו עדיין. בעוד שמשלחו למטה לבקש עונות ימצאו כמה וכמה שבים בתשובה על אשמותם. כי בכל עת מן היום מתחדשים ושבים בתשובה על עונותיהם, כי תמיד מתעוררים והולכים ומתקבלים מיד, כי עת רצון היא מאד. וזהו נוטלן הקדוש ברוך הוא מתוך הכף, שעודן בכף יתהפכו לקדושה להיות ראויים ינטל מידו יתברך, כי מלאכים קדושים המה. מה שאין כן אם לא היו רק נעשים שגגות, שעדיין חלאת טומאה מה בהן ולא ינטלו בידו יתברך.

ומטמינם ומעמידם תחת כנפי מלבוש רחמיו קרובים אליו. והוא להיות שלולא גודל רחמיו לא היו כדאים לכך, כי ליעשות זכיות צריך שתהיה התשובה מאהבה, ולפעמים

אינה מאהבה שלימה כראוי והם קרובים ליחשב כשגגות, על כן ייחס הדבר אל לשון הטמנה. ותחת פורפירא הוא מלבוש רחמים אשר יתלבש בו ביום ההוא:

ובעלותו אין מוצא כלום בכף העבירות, ומפני כי הלא כמו זר נחשב להיות הכף נקיה מכל וכל עד בלתי השאיר עד אחד, לזה הביא פסוק **יבוקש וכו'** אף שעל העתיד ידבר, כי ממנו נקח ראיה אל מציאות הענין כי אפשרי הוא. ואז אומר לפנינו **נשאת וכו'**, הוא כלומר האם נשאת העון לפחות יחשבו כשגגות, אך לא כן עשית רק כסית גם החטא שאף חטא לא הנחת. וגם אין הכסוי להתגלות, רק סלה להיותם בתמידות בקדושת פורפירא שלך מכוסים שמה עד עולם:

ואמר **לכך דוד משבחן**, כלומר על דרך שפירשנו, **לכך גם דוד משבחן** באותו לשון עצמו. ואמר **לכך כי בזה אין תימה זה שאומר כסוי על החטאת**, אחרי אומרו סליחה גם על העונות המזידין אשר שנו וישלשו בהם. כי במה שאמרנו יתיישב כמפורש, שהוא כי צריך כסוי הפורפירא לבל יחשבו הזדונות חטאות, כמו שאמרו בגמרא על השב מיראה, ויחשיבם לזכויות:

או יאמר, על ידי פירוש זה יתכן מה שדוד **משבחן** במה שמכוסה חטאת ישראל. שאם הוא כסוי בעלמא ועדיין עתיד להגלותו, אינו נמחל רק לפני העת ההיא עד ראות אם ישוב, אינו שבח שישבחנו דוד כי גדולה מזו נעשה לו כי נמחל לגמרי. ומה גם למה שאמרו ז"ל שנדר לו יתברך להודיעו שמחל לו העון כי מבת שבע יעמוד מלך תחתיו. וזהו **לכך דוד משבחן**, שאם לא כן לא יאות להיות דוד משבחן בדבר הזה.

דִּבֶּר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדֹשׁ אֲנִי יְיָ וְיִקְרָא אֱלֹהֵיכֶם:

מאמר:

כי קרוב אליך הדבר מאד שתהיו קדושים

ראוי לשים לב.

א. למה הוצרכה הקהלת כל עדת ישראל בפרשה זו? זולת טעם רבותינו ז"ל על כי רוב גופי תורה תלויים בה.

ב. אומרו ואמרת אליהם, שהוא מיותר!

ג. אומרו כי קדוש וכו', שהוא נתנית טעם הפכ"י!

והנה לבא אל הענין נשית לב אל ענין הקדושה הזאת מה היא. כי, אם היא פרישה מעריות, הוא בשב ואל תעשה ולא יצדק בו לשון תהיו.

ואחשבה כי הנה האדם נכלל משני הפכים גוף ונפש, וכלול מארבעה עולמות כמפורש אצלנו בשערים פרשת בראשית ופרשת ויצא. והנה ביד האדם בבחירתו מוכן להמשיך החומר אחר הצורה או הצורה אחר החומר. כי אם ישים איש לבו ונפשו לעשות עיקר מתורה ומצות ויפרוש מענייני העולם הלוה כקדמוניו הקדושים, גם לחומרם היו מקנים קדושה ועל כן היתה נבואה שורה עליהם. והוא ענין מאמר רבי פנחס בן יאיר ע"ה באומרו זהירות מביאה לידי זריזות וכו', עד בואו בטוב בחירתו ממדרגה אל מדרגה עד השיגו רוח הקדש ועד גדר נבואה, שהיו מוכנים ומקדשים גם חומרם עד יוכנו להשרות עליהם בגוף ונפש שכינה ונבואה הצריכה זיכרון החומר. כמאמרם ז"ל (משמותו חגי זכריה ומלאכי) [משחרב מקדש ראשון] בטלה זכויות לבנה, שכונתם שהיה להם חומר זך להיות ראוי לשרות עליו שכינה ונבואה. וגם אחרי כן כי יבואו בני האלהים כרבי שמעון בן יוחאי ודומה לו להתקדש והזדכך חומרם, לא נעדרה מהם שכינה

ורוח הקדש כמפורסם. ועל כן גם אשר השיגו לגדר רבי שמעון בן יוחאי התקדשו עד גדר שלא שלטה בהם רמה במוותם. ועל כן לפי רוב הכנת חסידותם ופרישותם שורה עליהם יתרון נפש יתירה, כנודע מספר הזוהר, כי בהתקדש איש בתורה ומצות שורה על נפשו רוח, ובעלותו עוד מעלה מעלה אחרי כן בכשרון וחסידות רב ועצום קונה נשמה אשר מעולם העליון למעלה מעולם המלאכים. ועל זה אבינו אב הרחמן המלמדנו להועיל שנתנהג בחסידות, בא ויאמר קדשים תהיו וכו' כי לכך נוצרתם:

ונבואה אל ביאור הכתובים. והוא כי להיותו יתברך בא להזהיר את האדם על חסידות וקדושה לקנות רוח ונשמה להדמות לבוראו יתברך, ראה והנה יש בני אדם גם בני איש תועים מדרך השכל, באומרים כי לא כל אדם ראוי לכך וזוכה לזה כי אם חד בדרא ותרי בדרא, ויתרשלו על ידי כן מלעלות בסולם השלמות בתורה ומצות והתנהג בחסידות.

אך לא כן הוא, כי אם שאין איש בישראל שלא ישיג אם ירצה לעלות בתורה וכשרון המעשה והתבודד בחסידות עד קדוש יאמר לו.

על כן להורות זה צוה יתברך ואמר **דבר אל כל עדת בני ישראל וכו' קדשים תהיו**. כי הקהיל את כלם להורותם כי כל העדה מוכנים לכך. ולא תאמר שתדבר אל כל העדה כדי שבכללם ישמעו המוכנים שבתוכם, כי הנה ואמרת אליהם קדשים וכו', כלומר כי אליהם כלם תהיה האמירה שתאמר אליהם קדשים תהיו וכו'. וזהו אומרו ואמרת אליהם קדשים תהיו. ונתן טעם ואמר אני ה' אלהיכם, כלומר תדעו שכלכם מוכנים, כי הלא קדוש הוא מי שהוא אלוה של כולכם כאחד. אם כן אחר שכלכם נכנסים בסוג יקרא ה' אלהיכם, אין זה רק שהכנה יש לכלכם להדמות אליו יתברך, כי על כן אלהי כולכם יקרא:

והנה ממוצא דבר הלא יתחמץ לבב אנוש באמת, באמור הלא דבר אלהינו יפלא בעינינו, באמור אלינו קדושים נהיה כי קדוש הוא יתברך. כי הלא גם כי נהיה קדושים מי יתן ונדמה למלאכי אלהים הנקראים קדושים, כמו דאמר ובמימור קדישין שאלתא, ומאין ולאין נדמה לך, באופן כי בהיותנו קדושים לא נקרא דומים ליוצרנו.

על כן להסיר מלבנו הדבר הלזה, והוא במה שכתוב אצלנו בשערים, כי פנת יקרת ספר הזוהר ורבותינו ז"ל במקומות אין מספר, כי גדולה מעלת הצדיקים ממלאכי השרת עד אומרים כי עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש, מה שאין כן למלאכי השרת. והן זאת מאמרו יתברך לעמו ישראל על ידי ישעיה הנביא, כי אין תואר הקרא המלאכים קדושים תואר עצמי אליהם, כי אם תואר מושאל על העדר חומרים, אך הקרא קדוש באמת אינו כי אם ה' אלהי ישראל לבדו.

* והוא באומרו ואל מי תדמיוני ואשוע יאמר קדוש, שהיה לו לומר יאמר ה'!

* וגם אומרו יאמר לשון עתיד, ולא לשון עבר לומר, אמר קדוש!

אך הוא, אל מי מקדושים תדמיוני ואשוע, לדעתכם שהוא הגדול ממלאכי השרת כלם הוא יאמר לפני קדוש, ואיך ישבחני בתואר שגם הוא בו. אך אין ספק כי אין תואר זה תואר עצמי וצודק אם לא בו יתברך. והוא מאמר סידרו לנו קדמונו בתפלתנו אתה קדוש ושמך קדוש וכו', לומר, אתה לבדך קדוש ושמך מיוחד הוא קדוש, גם שיתואר למלאכי השרת אינו רק בדרך השאלה, והראיה כי הנה וקדושים בכל יום יהללך סלה, שהוא ההלל הידוע שהוא לומר לפניך קדוש. והוא ההכרח הנזכר, כי אם גם שמם קדושים איך יהללוהו בתואר שגם הוא בהם. וזה יאמר פה קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם, ולא כן למלאכי השרת באופן שתעלו מהם:

עוד יתכן דרך שני. והיא כי אמר אלהים, הלא תתמהו בשמעכם תהיו קדושים על כי קדוש אני ה' אלהיכם. כי תאמרו מה זו טענה ומה דמות נערוך לו יתברך עמנו. ומי ישמע לדבר הזה כי מה אנו מה חיינו. כי להבל דמינו לפני אדון הכל בורא כל העולמות כלם, ומאין ולאין נדמה לו להיות קדושים כמוהו?

על כן מה עשה יתברך, הכתוב בתורה קדשים תהיו חסר וי"ו, ובמלה קדוש הטיל וי"ו. לומר אל תתמהו באמר לכם תהיו קדשים להדמות אלי, באמרכם כי הוא דבר בלתי אפשר לבעל חומר, כי הלא איני אומר תדמו אלי בעצם רק קדשים חסר וי"ו, כי קדוש מלא בעצם אני ה' לבדי ואין זולתי:

והנה אמרו רבותינו ז"ל קדשים תהיו, יכול כמוני תלמוד לומר כי קדוש אני ה' אלהיכם. והנה יראה כי הוקשה למו קושייתנו.

א. כי מהיותו יתברך קדוש, יצא כי לא נהיה קדושים, כי איך נדמה הנברא אל מי שבראו?

ב. היות קדשים חסר וקדוש מלא! והשיבו כתשובתנו, וזהו יכול כמוני תלמוד לומר כי קדוש וכו', כי אני לבדי מלא ואתם לא כן; אך אם זו היתה כונתם, אומרו, יכול, בלתי צודק, שנראה שהיה אפשר ליכנס בטבע חלוקה היות כמוהו יתברך שאומר יכול כמוני, מה שאין כן אשר כתבנו שהוא כי הלא זה דברו יתברך קדשים תהיו קדושה בלתי מלאה, כי מלאה לא יצויר כי קדוש מלא אני ה' אני הוא ולא אחר, אך באומרו, יכול, יראה שהוא דבר שאפשר לאדם לטעות בו!

על כן אחשוב כוונו לומר ענין שנשמר ממנו נבוכדנצר בדברו עם דניאל, באומרו מן קשוי די אלהון הוא אלה אלהין, כאשר כתבנו שם במקומו בס"ד. והוא כי הנה נבוכדנצר לאלהים חשבו, ועל כן מנחה ונחוחין אמר לנסכא ליה. והוא לא

רצה, כמאמר רבותינו ז"ל בבראשית רבה פרשת ויחי. ובוזה אחשוב שיתיישב אומרו ענה נבוכדנצר, כי מלת ענה לא תצדק רק כמשיב על דבר, ודניאל לא דבר לו דבר. על כן אומר כי אחר הודיע אלהים אותנו כי דניאל מיאן לקבל מנחה ונחוחין, כי לא רצה יחשיבוהו לאלוה, הלא יתכן כי השיב לו נבוכדנצר על מיאנו ויאמר מן קשוי וכו'. לומר הלא אם באשר אני מחשיבך אלוה היתה כוונתי כי אינך צריך לזולתך כגדר אלוה ואין אלוה עליך, הלא ייחר לך על כבוד אלהיך, אך לא כן דעתי, כי אם שאתה אלוה אך רשות אלהי ישראל עליך והוא הנותן לך כח. כי הנה מן קשוי די אלהון הוא אלה אלהין, כי מי שהוא אלהיך ואלהי כיוצא בך אלהי האלהים יקרא. כלומר כי מה שעשיתך אלוה אינו שאינך צריך לאלהי ישראל שתחוש על כבודו, כי הלא אתה אלוה, ואלהיך הוא אלהי האלהים במה שהוא אלהיך. וזה יאמר פה לדעת רבותינו ז"ל יכול כמוני וכו'. והוא כי הוקשה להם:

כי אומרו אלהיכם הוא מיותר!

כי מי לא ידע כי השם הנזכר הוא אלהינו?

לזה אמר כי מאמרו קדשים תהיו שהוא שיאמרו לפניכם קדוש, כמו שאמרו ז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש. והוא גדר אלוה לעשות נפלאות כענין שמש בגבעון דום וכיוצא, מה שאין כן לשום מלאך לעשות דבר בלתי אם את אשר יצוה עליו הוא יתברך. ואמר יכול כמוני, כלומר שלא תצטרכו אלי לעשות רצונכם בעולם בלי רצוני, כמוני שאיני צריך מהזולת, תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, כי אלוה אני עליכם, אלא שתעשו כרצוני, ומכחי שאקים דבר עבדי ועצתם אשלים. מה שאין כן למלאכי השרת כמפורש אצלנו על פסוק כי מי בשחק וכו':

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פרקי אבות פ"ג

בואת יבא אהרן אל הקדש וכו'.

הנה אמרו רבותינו ז"ל בזכות התורה שנקראת זאת. והנה אין ספק כי לכח זכות התורה להועיל לכל דבר אמיץ. הנה אך ראוי לדעת למה ייחסה תורה זכות התורה אל דבר פרטי הזה?

אך במה שפירש"י ז"ל בואת בגימטריא ת"י, הוא מבשרנו כי ת"י שנה יעמוד בית ראשון שיבא כהן אל הקדש. והנה ידענו כי לולא עסק התורה שהיו עוסקים לא היו מאריכין להם כל כך עד שעבדו שבעה בתי דינין עבודה זרה. אך כשביטלו התורה נחרב וגלו. כי ויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וכו' ולא ויתר על ביטול תורה. ובזה יתכן כיוונו כי בזכות התורה שיתעסקו בה יבא אהרן אל הקדש, כי בהתבטלם לא יבא עוד כי לא יוותר ה' עליה. ויהיה הטעם כי הלא אין לו להקב"ה בעולם הזה אלא ארבע אמות של הלכה, ולכן במקום שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם. אך בהתבטלם מסתלקת אל העליון, כי אין לו חפץ בזה ולא בבית המקדש כי היכל ה' המה.

והוא מאמר התנא ז"ל:

רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. אין לי אלא שנים, מניין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו, עד כאן:

וראוי לשית לב. א. אל אומרו ואין ביניהם דברי תורה, ולא אמר ואין עוסקים בתורה!

ב. אומרו הרי זה מושב לצים, איך יקרא העדר הדברי תורה ליצנות מבלי יתלוצצו בפועל?

ג. למה ייחס הדבר אל המושב ולא אמר הרי אלו לצים?

ד. כי אין משמעות הכתוב שלא ישב בלי תורה רק שלא ישב עם לוצצים!

ה. כי לא בשנים שיושבים מדבר הכתוב כי אם באחד, ולפי דרכו ילמוד משם כי אחד שיושב ואינו עוסק בתורה הוא לץ!

ו. אומרו אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, כי היה לו לקצר ולומר אבל אם יש ביניהם דברי תורה וכו'!

ז. אומרו שכינה שרויה, כי מה לשון שרויה הלזה? ולא אמר שכינה עמהם או שכינה ביניהם!

ח. כי אין מהפסוק ראייה ששכינה שרויה, כי גם שנאמר ויקשב ה' אפשר שהוא מן השמים כמה דאת אמר ואתה תשמע השמים!

ט. למה מביא סוף הפסוק?

י. שיותר היה יכול לומר אבל שנים שיושבים וכו' שכינה שרויה ביניהם ומקשבת ושומעת ונכתב ספר זכרון לפניו, כי כל זה הוא בכתוב, ואם מה שהכתוב מדבר הוא, יראי ה', ומה שאמר התנא שנים שיושבין וכו' הוא אפילו, בכלתי יראי ה', אם כן אין לו ראייה מן הכתוב כלל, כי שם, על יראי ה' ידבר!

יא. אומרו אין לי אלא שנים, מניין שאפילו אחד וכו', כי הלא האחד שיושב ועוסק בתורה הוא הפך השנים שיושבין, כי בשנים שכינה שרויה ובאחד אין בו רק שקובעין לו שכר, ואם כן יותר היה צורך יאמר אבל אחד שיושב וכו' הקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, ולא יאמר אין לי וכו' כאלו בא להביא שגם הוא מיוצא בשנים, ואפילו בבואו לדבר דרך חיוב, ולא רצה לומר אבל אחד שיושב וכו' כי אם דרך חיוב, היה יכול לקצר ולומר ומניין שאפילו

אחד וכו', ולשתוק מאומרו אין לי אלא שנים שהוא מיותר!

יב. קובע לו שכר, מה צורך ראייה לזה היתכן שלא ינתן שכר לאחד שעוסק?

וגם מה ענין אומרו קובע ולא אמר נותן לו או קובע לו שכרו?

יג. כי אין מן הפסוק ראייה לזה כלל, ומה גם אם אומרו וידום הוא כפשוטו שיושב ודומם!

אמנם הנה הוקשה לו בכתוב אומרו ובמושב לצים לא ישב. שאם הוא שלא ישב עם היושבים ומתלוצצים היה לו לומר ועם לצים לא ישב!

ואם הוא שלא ישב במושבם אפילו כשאינם יושבים שם, מה בכך?

הוי אומר שהוא שיושבים שם שנים או יותר ואין מתלוצצים כי אם יושבים יחד, באופן שהמושב וההכנה יש ולא הליצנות עדיין. ואין זה אלא על העדר מביניהם דברי תורה, מדסמך ליה כי אם בתורת ה' חפצו, כי מכלל הן נשמע לאו המקביל אליו. ושבח הכתוב את אשר, עם שנים שיושבין במושב אחד ואין ביניהם דברי תורה, לא ישב. הנה כי שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה מושב לצים יקרא. ומשבח את הבלתי יושב אתם כי יתעתדו להתלוצץ. כי קביעות ישיבה אשר אינו לדברי תורה לא יצא ממנו רק העגל הזה.

והנה ממוצא דבר היה אדם דן מעצמו, כי אם השנים שיושבים בלי תורה הם מושב לצים, כשיש ביניהם דברי תורה די להם שנאמר שהקב"ה קובע להם שכר. אך לא שתהיה שכינה ביניהם עד יהיו עשרה שאלהים נצב בעדת אל!

לזה אמר אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם. ולא בלבד אם יבואו לגדר יקראו עוסקים, כי אם אפילו בהיותם שבצד מה יש ביניהם דברי תורה ה' אתם:

או יאמר, אין צריך לומר אם שניהם יודעי דעת ומביני מדע ומווכחים זה עם זה שהוא

משמעות עוסקים, כי אם אפילו שהאחד בלבד הוא היודע ומשמיע את הבלתי יודע, **שכינה שרויה ביניהם**. וזה אומרו ויש **ביניהם דברי תורה**, שגם שאין שניהם עוסקים לא יבצר מהיות ביניהם דברי תורה זה מדבר וזה שומע. ואמר שרויה **ביניהם**, לומר שבשעה שיש ביניהם הדברי תורה לא באה שכינה ביניהם כי אם שכבר היתה שרויה מאז ישבו ללמוד כי יודע אלהים את כוונתם. ומביא ראיה מן הכתוב אשר על דברי תורה ידבר כאשר הוכיח סופו באומרו **ויכתב ספר וכו'**: ועל כן הביא גם כן סוף הכתוב וגם הוכיח היות **שכינה שרויה ביניהם**.

והוא שהוקשה לו בו, אחד, אומרו איש אל רעהו שהוא מיותר!

ועוד אומרו ויקשב, וישמע שהוא ענין כפול כי וישמע בלבד היה מספיק!

ועוד שנכנס ביראי ה' ויצא ביראי ה' וחושבי שמו!

אך פירוש הכתוב הוא אז נדברו וכו'. והוא כי למעלה נאמר הוגעתם ה' בדבריכם וכו' באמורכם וכו', באופן שקצף ה' עליכם קצף. ואמר כי אז בעת הקצף על הנוכח נדברו יראי ה' וכו'. והיה על אלה שפע רצון טוב, כי ויקשב ה' וישמע וכו', להורות שני דברים.

א. כי ברגע באפו מרחם ומטיב לטובים.
ב. כי הגינו אלו על הראשונים. ולא בלבד בדברים דברי תורה איש אל רעהו שמע ה', כי אם מטרם ידברו הקשיב כדי לשמוע, ובדברים וישמע.

והוא כי הנה ידענו כי הקשבה או האזנה מקרוב ושמיעה מרחוק. כמו שאמרו ז"ל על פסוק האזינו השמים וכו' ובפסוק שמעו שמים והאזינו ארץ, כי משה היה יותר קרוב לשמים מלארץ, וההפך בישעיה. ובזה הוקשה לו פה בכתוב, כי איך אחר אומרו ויקשב ומה גם שהוא בקרוב אומר וישמע, כי ודאי הוא ששמע. אך אין זה רק שבאומרו ויקשב כיון שני דברים.

א. שהוא יתברך קרוב שרוי ביניהם כי הקשבה מקרוב.
ב. שטרם ידברו הקשיב כדי לשמוע בדברים.

ועל כן אמר לשון שמיעה שהוא להורות על עת שצודק בו לשון שמיעה מה שאין כן טרם ידברו, לא שכיון על ריחוק. והוא על דרך עוד הם מדברים ואני אשמע, כי גם שטרם הקריאה הוא עונה וגוזר לעשות חפצם, עם כל זה אין שמיעה צודקת רק עודם מדברים. באופן שענין הכתוב **ששכינה שרויה ביניהם**. וזה ויקשב, שבא להקשיב כדי לשמוע כשידברו, שאם לא כן לשתוק מויקשב ויאמר וישמע ה'. והוא ממש אומרו שכינה שרויה ביניהם:

ואמר כי גדר זה בלבד הוא ליראי ה', שהוא לאשר הם יראי ה' בלבד כי שכינה שרויה ביניהם כמדובר. אמנם מדרגה אחרת יש גדולה מזו, והוא כי **ויכתב ספר זכרון לפניו**, כאשר נוסף על היותם יראי ה' הם חושבי שמו. ושעור הכתוב אז נדברו יראי ה', ועל אלה שידברו דברי תורה איש אל רעהו אושרם הוא, כי ויקשב ה' וישמע שהוא כי שכינה שרויה ביניהם כמדובר. אך גם ויכתב וכו' לאשר הם יראי ה' וגם חושבי שמו. ומאומרו איש אל רעהו מורה שלא בלבד בהיות שניהם עוסקים ומווכחים יש להם זה, כי אם גם בהיות איש אל רעהו. כלומר גם שלא ידבר גם רעהו אליו כי אם זה ידבר וזה שומע בלבד, כמדובר על אומרו יש ביניהם ולא אמר עוסקים בדברי תורה.

ואמר נדברו ולא אמר דברו הוא, כי הנה על פסוק כי עדותיך שיחה לי, אמרו כי כאשר היה שומע מכל מלמדיו היה עולה על לבו כי לא המלמד היה דובר בו כי אם גם העדות עצמה. כי התורה עצמה היא המדברת על ידי רוח פי המלמד. ואם כן מכל שכן שהמלמד עצמו בדברו התורה עצמה היתה כמשפעת בו מרוח קדשה. נמצאו שניהם נדברים הלומד והמלמד, וזהו אז נדברו וכו' איש אל רעהו כאמור:

ועל הקושיא העשירית כי שם לא ידבר רק על יראי ה', אך התנא אומר סתם שנים שיושבים וכו'!

אומר, כי ידוע, כי אין התנא מדבר רק על הסדר האמיתי כי תחלת חכמה יראת ה'. וגם התנא הזהיר על כך באומרו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו'. ועל כן באומרו פה שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה, על מי שקדמה יראת חטאו ידבר גם הוא, כי לא במחוסרי יראת ה' ידבר. והנה היה מקום לומר כי גם מפסוק זה נלמד כי אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, כי שתי הדרגות הן. כשיראי ה' הם שנים כמשמעות אומרו נדברו לשון רבים, אז מלבד היות ה' ביניהם גם מקשיב ושומע. ומינה שאם אחד הוא לא יחשיבנו להקשיב ולשמוע, אך לא יבצר מלהיות שכינה עמו, לזה אמר אין לי אלא שנים, כלומר אל תעש אותו הדיוק ללמוד שאפילו אחד שכינה עמו. כי דע לך, כי אין לי אלא שנים, כלומר כי אותו הדיוק איננו, כי לא יעדר הוא יתברך בהיותו שרוי עם האדם מלהקשיב ולשמוע כדי שנעשה שתי חלוקות, אחד ששכינה שרויה ומקשבת, ואחד ששרויה ואינה מקשבת:

אך מניין שאפילו אחד שיושב וכו' שיש לו צד שווה עם השנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה. והוא כי כאשר בשנים אין שכרו שהוא יתברך שולח מלאך להיות עמהם כי אם ששכינה עצמה עמהם, כך ומניין שאפילו אחד וכו' שהקב"ה בעצמו קובע לו שכר ולא על ידי מלאך או שליח, שנאמר וכו'.

וכנגד היותו יושב שהוא הוראת קבע, גם ה' קובע לו שכר קבוע ומתמיד לעולם הבא.

גם רמז באומרו קובע, בל יאמר איש אם כל כך חביבה היא התורה למה בהיות אחד יושב ועוסק בה יחסר לחמו בעולם הזה. לזה אמר קובע לו שכר, לומר כי אדרבה זה חסדו יתברך לבלתי תת שכרו בעולם שהוא עראי כי אם שכר של קבע שהוא בעולם העליון שהוא שכר עולם הקבע.

וזהו שמביא ראיה מן הפסוק **ישב בדד וכו'**. והוא כי למעלה אמר טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו שהוא עול תורה. ושמה תאמר ומה יעשה במקום שאין לו חברים אם לא ימצא במקום שיקיימוהו בידו, לזה אמר אל יחוש כי אם ישב בעול תורה הנזכר גם שיהיה בדד, וגם שיראה כי אזלת ידו בעולם הזה אל יחוש, כי אם ידום לה' כמה דאת אמר דום לה'. כי הלא אם אין לו טובה פה הלא נטל עליו בעולם העליון אשר הוא עליו ולא בעולם שהוא בו:

גם תהיה כוונת הכתוב על דרך זה. כי הנה אמרו רבותינו ז"ל שני תלמידי חכמים בעיר אחת ואין מתחברים יחד עליהם נאמר חרב אל הבדים וכו'. על כן יאמר פה ישב כלומר שהוא יושב בעיר ואין אחר עמו, אז נטל עליו כי לא יאשם כי אין לו חבר:

והנה אחר אומרו רבי חנינא בן תרדיון מעלת התורה ששיכנה שורה על העוסקים בה, בא אחריו רבי שמעון ואמר שאין צריך לומר בעסק התורה שאין בה פעולה, אלא אפילו בהיותם אוכלים ויש שם דברי תורה שכינה שרויה עמהם. ולא בלבד תתן שלמות באוכלים כי אם גם במאכלים עצמם, כאלו משלחן גבוה הם ומקדשים גם גויות אוכליהם ככהני ה' האוכלים משלחנו של מקום.

וז"ל המשנה: **רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משולחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.**

ולבא אל ענין המשנה נשית לב. א. למה אמר מנין שלשה?

כי למה לא יהיה כך במנין זולתו?

ועל פני דרכנו נשית לב אל אומרו לשון עבר כאומרו **שאכלו**, ולא אמר **שאוכלים**

על שולחן אחד ואין אומרים עליו דברי תורה וכו'!

ב. אומרו **כאלו אכלו מזבחי מתים**, כי היתכן שעל העדר דברי תורה תחשב האכילה תקרובת עבודה זרה?

ג. כי אין מהפסוק ראיה שנקרא זבחי מתים כלל כי אם שנאמר השלחן מקיא וצואה?

ד. כי אין נזכר בפסוק העדר דברי תורה כלל!

ה. אומרו **אבל שלשה שאכלו וכו'**, כי מכלל האמור הוא, כי ידיעת ההפכים אחד!

ו. כי מהפסוק זה השלחן אין נראה ראיה לזה כלל!

אמנם הנה טרם בא אל תכונת דברי המאמר, נשית לב אל זמן הדברי תורה הנאמרים על השלחן מתי יהיו אם קודם האכילה או אחריה. והנה הנראה הוא כי טוב להיות אחר האוכל. והטעם אשר יפול לב אדם עליו בראשונה הלא הוא כי שמענתא בעיא צילותא, ועל כן טוב טוב הוא להניחה עד כלותו לאכול ולשתות שייטב לבו. וזה כיון רבי שמעון בן יוחאי באומרו **שלשה שאכלו [על שלחן אחד] ולא אמרו עליו דברי תורה**, ולא אמר שלשה שאוכלין ואין אומרים עליו דברי תורה. לרמוז כי אחר שאכלו הוא זמן האמר הדברי תורה. נוסף על זה יש טעם שני, והוא כי טוב להיות אחר האוכל שמא יקדים קנה לושט:

ויתכן לבא אל ענין המשנה. והוא, כי מאז נברא העולם בעשרה מאמרות נתקדש בעשר קדושות הן עשר כחות עליונות הידועות. והיה הכל זך האיכות עד עת חטא אדם ונתעכר הכל כנודע לאשר חננו ה' דעה. ולולא עון העגל היה חוזר ונתקן על ידי עשרת הדברות אחר פיסוק זוהמתם אשר קנו על ידי חטא אדם הראשון. וראה יתברך לתקן את העולם כלו להחזירו לאיתנו. על כן לאדם אמר לטהר ולתקן את עצמו יקיים תרי"ג מצוות

הכוללים את כללות האדם, שהם רמ"ח מצות עשה ושם"ה מצות לא תעשה לעומת רמ"ח איברים ושם"ה גידים, כי בהן יקנו כל חלקיו איכות טהרה וקדושה. כמאמרנו בכל נוסחאות ברכות המצוות אשר קדשנו במצותיו, שהוא כי על ידי מצותיו יתברך מתקן חלאת זוהמת חומרנו ומקדשו חלף עכירות איכותו. כמבואר אצלנו על פסוק סוף דבר הכל נשמע וכו' כי זה כל האדם. לומר כי אחר היות כל ענין הדרושים נשמע, סוף הכל הוא, כי להשלים האדם את עצמו, את האלהים ירא מעבור מצות לא תעשה ואת מצותיו שמור שהם מצות עשה, כי שתיהן כללות כל האדם, כי איבריו וגידיו הם תרי"ג כמספרם שהוא ליקדש בם. והוא האמור:

ועוד חשב יתברך מחשבות להקנות גם כן איכות עילוי ותיקון לכל חלקי עולמו הלז, הלא המה, דומם, וצומח, בעל חי בלתי מדבר, ובעל חי מדבר. והוא כי על ידי חטאו של אדם שלט עכירות וחזוניות בעולם, והוא יתברך מעלה איכות כל חלק מהם על ידי נחת שולחן אישי ישראל. והוא כי על ידי אכול האדם ושתות לחמו ומימיו וכל יתר מאכל שלחנו, יפשיט חלאת כל טומאתם ויעלם אל העשות חלק הגדול מארבעתם הוא האדם. הדומם, הוא המים. והצומח, בר ולחם וירק וכל פרי העץ אשר תוציא האדמה מכל מאכל אשר יאכל. ובעל חי בלתי מדבר, הוא בשר כל בהמה חיה ועוף. שעל ידי אכול אותם האדם והתקיימו בם יעלו ליחשב כחלק ממנו. ועל כן להיות שעל ידי נחת שולחן האדם, תיקון האדם והעולם שנברא בעשרה מאמרות, על כן צוה יתברך בעיקר המזון הוא הלחם אשר הוא אוכל יעשו בו עשר מצות, כאשר מנאום רבותינו ז"ל מעת החרישה והזריעה עד האכל. וגם לפרוש האדם עשר מצוות על הפת אחר טהרת הנטילה, לכל ישראל כח עשר כחות חיצוניים רק הקדושים. וגם סדרו לומר ולברך ברכת המוציא בעשר תיבות:

ועל ענין זה הושווה השלחן אל המזבח. כי כאשר במזבח מתמרקת חלאת כל בחינה

מבחינות העולם וקונים קדושה, כלי שרת וניסוך המים מהדומם, מנחות וניסוך היין מן הצומח, והזבחים מבעלי חיים, ועל ידי עבודת המזבח עולים (ג' הנ"ל אל המדבר) במעלה כנודע, כך השלחן על ידי האכל לאדם כי יעלו אל איכותו כמדובר. והנה כאשר במזבח הוצרך אש מן השמים והיות שם שכינה לבל יאחזו כח חצוני, ומה גם בזבחים הבאים על חטאים כי שם כח החטאות רובין, כך השולחן, למה שכל חלק מארבע בחינות לא יבצר ממנו חלאה מאז נתעבה העולם. וגם האדם האוכל לא יבצר ממנו עכירות זוהמת נחש זולת טומאת אשמותיו החקוקים בעצמותיו. על כן היה מקום לומר שבהאכל על השלחן תחת התמורק חלאתם והדבקם אל הקדושה, אדרבה תאחזו הטומאה אשר במציאות מאז חטא אדם בה ותהיה האכילה זבחי מתים. על כן כאשר במזבח צריך אש מן השמים ושכינה, כי על כן נאמר על המזבח לפני ה', למען על ידי כך ידבקו כל הנעשה בו אל הקדושה, כן בשולחן צריך תורה מן השמים להשרות שם שכינה למען המשיך כל הנאכל בו אל הקדושה, כי יחשב כאלו אכלו משולחנו של מקום. ובוה יערב לנפש טעם התייחסם אוכלם בהעדר תורה אל זבחי מתים, והאכילה בדברי תורה אל אוכלם משולחנו של מקום, כאשר נמשיך הביאור בס"ד:

ולמה שענין האכילה הוא להעלות את ארבעה חלקי העולם אל השלמות ואין דרך העליה רק מלמטה למעלה, על כן נצטוונו מרביתנו ז"ל כי טרם יאכל איש, יאכיל לבהמתו, כמה דאית אמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואחר כך ואכלת ושבעת. שהוא להעלות תחלה הצומח אל הבעל חי בלתי מדבר, ואחר כך יעלה את הצומח והבעל חי בלתי מדבר אל המדבר. ואחר הונת גוף האדם מכל אשר למטה היינו, יבואו הדברי תורה שהם הונת הנפש וימשיכו הכל אל איכותה כמדובר:

ונבא אל ענין המשנה. והוא כי אחרי הודיע אלהים אותנו כי ענין השולחן הוא דוגמת

המזבח והנאכל בו מעין הנאכל לאישים, על כן לא יוכן ליחשב כקרבן אם לא בהיות מספר האוכל בו כמספר הצריכין לעבודת המזבח, הלא המה שלשה, והוא כי אין קרבן בלי שלשה, כהן בעבודה, ולוי בשיר, ישראל להתכפר. שאפילו קרבנות צבור היה המעמד (של ישראל) במקומם. ובכן בהיות שלשה על השלחן, מוכנים לכך. שאם אמרו על השולן דברי תורה משרים שכינה ומקדשים השולחן ונעשה מזבח ומה שעליו קדש. וכמו שכתבנו משולחן גבוה קא זכו כן השלשה כאילו אכלו משולחנו של מקום:

וידענו מה שאמרו ז"ל בבראשית רבה מפני מה מכנין את הקדוש ברוך הוא מקום מפני שהוא מקומו של עולם. ועל כן בכל מקום שיוכר השראת שכינה באיזה מקום מכנה שמו יתברך מקום, להורות שאין המקום סובלו, אלא אדרבא, הוא יתברך, מקומו של המקום ההוא. ולכן קרא את הקדוש ברוך הוא מקום, פה, למה שדעתו לומר שמשרה שכינתו על השולחן ההוא. וההפך בהעדר דברי תורה, כי שנים שאין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לציים הבלתי רואים פני שכינה, ומה גם בשלשה שהוא מספר מיוחד אל הזבחים כמדובר שמורידים כח הטומאה על השלחן ונעשה מאכל שולחן זבחי מתים כמה דאית אמר ויצמדו כו' ויאכלו זבחי מתים, הוא זבח העבודה זרה. והביא ראיה מכל שלחנות וכו'. הרגיש אומרו כפל ענין קיא צואה וגם אומרו בלי מקום. שאם הוא שלא ישאר מקום פנוי, היה לו לומר עד אפס מקום. ועוד מי נתן שם צואה, שאם מקיאים מהשכרות הנוכר למעלה צואה מאן דכר שמה. אך הוא כי כל שלחנות מלאו קיא מאשר תעו מן השכר שבו מן היין. וגם שם צואה היא העבודה זרה כמה דאית אמר צא תאמר לו, כי צואה שהיא עבודה זרה שם היא. ועל כן זבחי מאכל שולחנם לתקרובת עבודה זרה יתייחס, והוא זבחי מתים. ומי גורם זה היותם בלי מקום, שהוא מפני שאין שם שכינה, הנקראת מקום, אשר היא שרויה כשיש דברי תורה אפילו בשנים כל שכן בשלשה. וזהו אומרו בלי

מקום, שהוא מהעדר שכינה. וזהו בלי מקום, על דרך ויפגע במקום, שאמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה שהוא, בו יתברך. והעדר השכינה הוא, בהעדר הדברי תורה כבמשנה הקודמת. ומה מתקן דברי התנא באומרו בסמוך, כאלו אכלו משולחנו של מקום, ולא אמר של הקדוש ברוך הוא. לרמוז כי נמשך אחר לשון הפסוק שהזכיר באומרו, בלי מקום, שאת מה שקרא הנביא מקום, קרא התנא מקום, הוא שכינה. ובוה נלמד בכתוב הזבחי מתים והעדר הדברי תורה:

ואמר אבל שלשה שאכלו על שלחן וכו', ולא אמר ואם אמרו עליו וכו'. לומר אל נא תאמר כי אם בהעדר הדברי תורה הוא זבחי מתים במציאותה, ישולל הרע הזה אך לא יהיה בו שלמות. לזה אמר אבל, כלומר אין המקביל העדר הזבחי מתים כי אם חיוב שלמות גדול כאלו אכלו משולחנו של מקום. והביא ראיה מזה השולחן וכו'. הוא מה שאמרו פרק הרוואה פתח במזבח וסיים בשולחן, אלא בזמן שיש מזבח מזבח מכפר, ובזמן שאין מזבח שולחנו של אדם מכפר.

והוא כי זולת זה הוקשה לו בכתוב אומרו המזבח עץ וכו' וקירותיו עץ וכו', כי הלא אין המזבח כי אם מאבנים במקום אדמה, ומזבח הקטורת ממתכת, ומעין פסול כנודע לפי הדין, ואין יאמר שהוא של עץ?

וגם אומרו ארכו שני אמות, כי אין אורך המזבח פחות מעשר אמות!

אך ירמוז על הזמן הזה שהמזבח הוא של עץ חיים היא התורה. וגובהו ורוממותו תלוי בשלשה מסובין האומרים דברי תורה עליו. ואורך המשך הדבור שתי אמות, הוא מעט מתורה שבכתב ומקצת מתורה שבעל פה. ולהיות שיתמה יחזקאל בראות מזבח עץ ובדרך הנזכר, הפך הדין, על כן וידבר אליו המלאך ויאמר זה השולחן אשר לפני ה', המכפר בימי החרבן, כמו שאמרו בגמרא: